

Muistoja pohjolasta

Tammikuun puolimaissa vuoden pimein aika alkaa olla ohi. Pohjoisessakin aurinko pilkistää horisontista ja kaamos päättyy. Suomen kirjakieleen *kaamos*-sana on tullut 1900-luvun alkupuolella. Sen tunnetuin käyttäjä oli kansatieteilijä Samuli Paulaharju, joka jo lapsuudessaan oli ihastunut Lapista kertoviin satuihin ja tarinoihin. Muutakin saamelaisperäistä sanastoa tuli ja vakiintui suomen kirjakieleen Lappia käsittelevien matkakertomusten ja kansatieteellisten kuvausten yhteydessä, esimerkiksi kannasta merkitsevä *muotka* ja merikummitusta tarkoittava *raukka*.

Lapista tuli muodikas aihe myös 1900-luvun alkupuolen kaunokirjallisuudessa. Saamelaisperäisillä sanoilla luotiin tunnelmaa ja annettiin paikallisväriä. Esimerkiksi *aapa*, *jänkä*, *kaltio*, *kiveliö* ja *niva* tulivat tutuiksi lukevalle yleisölle. Lapista ei voinut kertoa mainitsematta poroja: *kopara*, *raito*, *suopunki* ja *tokka* kuuluivat Lappi-aiheisen kirjallisuuden vakiosanastoon. Siellä porot *palkivat*, kun ne kulkivat kesälaitumilla, ja *tolvasivat*, kun ne ravasivat kovaa vauhtia. *Roukuminen* oli poroille ominaista ääntelyä.

Jonkin verran saamelaisperäisiä sanoja oli ollut kirjallisuudessa jo aiemmin. Niiden varhainen käyttäjä oli esimerkiksi kansanrunoilija Anders Keksi, joka kuvasi Tornionjoella vuonna 1677 raivonnutta kevättulvaa. Runossa kerrottiin *kurmupeskeissä* kulkevista lappalaisista, jotka joutuivat kärsimään *tuntureilta* lähteneestä tulvasta. Tulva pani *jutoon* eli liikkeelle sekä ihmiset että tavarat. Erityinen huolen aihe oli olueksi aiotun viljan menetys.

Agricolan teoksissa on yksi yllättävä saamelainen laina: ylellisenä sisustusmateriaalina mainitaan *nursanluu*. Nykysuomen *norsu* on sen alkuosana olevan *nursa*-sanan variantti ja alkuaan sama sana kuin saamelaisperäinen *mursu*. Norsua ja mursua yhdistävänä tekijänä ovat olleet kallisarvoiset torahampaat, jotka ovat olleet arvostettua tuontitavaraa, tulivat ne sitten etelästä tai pohjoisesta. Niiden lähteenä olevista eläimistä voitiin käyttää yhtä ja samaa nimeä, kun kumpaakaan lajia ei tunnettu Suomessa.